

Viron ja Suomen työmarkkinoiden erot: kannustimet muuttoliiikkeen takana¹

Virosta Suomeen mahdollisesti suuntautuvasta muuttoliikkeestä on esitetty hyvin vaihtelevia arvioita. Mitä siitä todella voidaan näillä näkymin sanoa?

Epp Kallaste
Analytikko
Poliitikauuringute Keskus PRAXIS
Tallinna, Viro

Euroopan unionin perustamisesta lähtien on työvoiman, palvelujen ja pääoman vapaa liikkuvuus kuulunut sen pääperiaatteisiin. Tästä huolimatta työvoiman liikkuvuus on ollut vähäistä. Lisäksi työvoiman vapaalle liikkuvuudelle syntyi uusi este, kun useat vanhat EU-maat päättivät rajoittaa uusista jäsenmaista tulevaa muuttoliikettä. Tämä on taustana työvoiman liikkuvuudesta tehdyille alhaisille arvioille (European Commission 2001a, Alvarez-Plata et al. 2003).

¹ Englanninkielisen alkuperäistekstin on suomentanut Jutta Moisala.

Epp Kallaste tutkii työmarkkinoita ja sosiaalipolitiikkaa riippumattomassa tällinnalaisessa PRAXIS-tutkimuslaitoksessa, joka on perustettu vuonna 2000.

Maastamuutto on monimutkainen päätös, johon vaikuttavat mm. taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja psykologiset tekijät (ks. esim. Bauer et al. 1999). Kuitenkin työvoiman muuton voidaan katsoa johtuvan lähinnä taloudellisista motiiveista². Muuttopäätöstä tehdessään henkilö vertaa työmahdollisuuksiaan ja palkkatasoaan kotimaan ja mahdollisen kohdemaan välillä. Lisäksi tarkastelussa huomioidaan yleensä myös odotettavissa oleva palkkataso kehitys tulevaisuudessa sekä myös mahdollisten muiden tulonlähteiden kuten sosiaalisten etuuskien ja sijoitus- tuottojen merkitys.

Tavallinen maastamuuttoa suunnitteleva palkansaaja tähtää yleensä palkka-

² Tämä koskee lähinnä vapaaehtoista muuttoliikettä. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osalta muuttoliikkeen syyt ovat toiset.

tuloihin kohdemaassa. Tällöin verrataan muutosta syntyviä tuottoja niihin taloudellisiin ja psyykkisiin kustannuksiin, joita muutosta aiheutuu. Vieraasta ympäristöstä aiheutuvat psyykkiset kustannukset ovat tyypillisesti suurempia niiden osalta, jotka kokevat uuteen ympäristöön sopeutumisen vaikeaksi. Muuttopäätöstä taas voi helpottaa maassa jo ennestään asuvien maahanmuuttajien verkosto, joka auttaa tulokkaita sopeutumaan uuteen ympäristöön. Jos muutosta aiheutuvat kustannukset ovat niin suuret, että ne ylittävät siitä syntyvät tuotot, henkilö ei muuta. Mikäli taas tuotot ovat kustannuksia suuremmat, muuttopäätös syntyy.

Tässä artikkelissa vertaillaan Suomen ja Viron tulo- ja työllisyysnäkyviä muuttoliikkeen näkökulmasta. Tarkoituksena on näin selvittää virolaisten mahdollisen muuttoliikkeen taustalla olevia syitä. Aluksi tarkastellaan virolaisten muuttohalukkuutta ja tämän jälkeen perehdytään kahteen keskeiseen tekijään muuttoliikkeen taustalla: maiden väliin eroihin palkkatasossa ja työllisyysnäkymissä.

Virolaisten halukkuus työkennellä ulkomailla

AS SaarPollin vuosina 2000 ja 2003 tekemissä kyselytutkimuksissa tiedus-

teltiin 15–64 -vuotiailta virolaisilta heidän halukkuuttaan muuttaa ulkomaille. Molempien tutkimusten perusteella Suomi oli virolaisten mieluisin muuttokohdema. Lisäksi Suomen suosio näyttäisi vuoden 2003 tutkimuksen perusteella hieman kasvaneen. Tuolloin 34 prosenttia niistä virolaisista, jotka mielellään työskentelisivät ulkomailla, mainitsi Suomen ensisijaisena kohdemaana. Ensimmäiselle tai toiselle sijalle Suomen asetti yhteensä 54 prosenttia mahdollisista muuttajista.

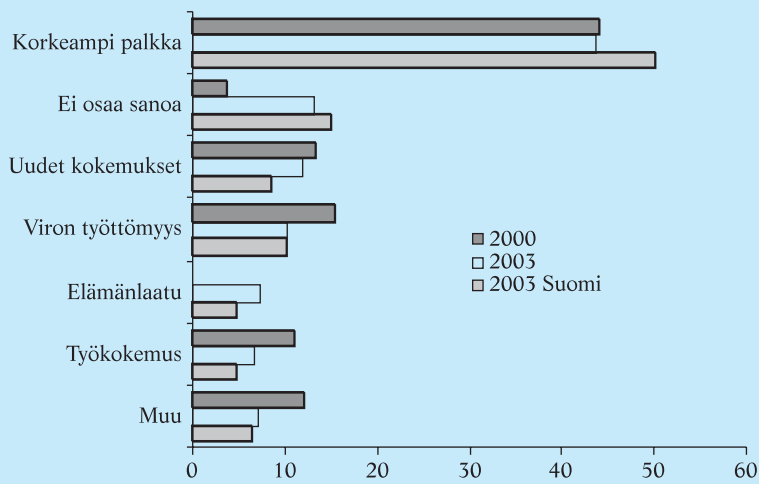
Niiden virolaisten osuus, jotka ilmoittivat mielellään työskentelevänsä ulkomailla, oli laskenut vuosien 2000 ja 2003 välillä. Vuonna 2000 virolaisista 54 prosenttia (495 000) ilmoitti lähtevänsä työskentelemään tilaisuuden tullen ulkomaille, kun vuonna 2003 osuus oli laskenut 42 prosenttiin (385 000). Koska kyselytutkimuksilla ei voida mitata ihmisten tosiasiallista maastamuuttoa, näistä luvuista kannattaa panna merkille vain niiden laskeva suunta. Syinä kehitykseen ovat ennen kaikkea Viron kohentunut taloudellinen tilanne niin työllisyyden kuin kasvunäkymienkin suhteen ja realistisemmat odotukset ulkomailla työskentelyn mahdollisuuksista.

Korkeampi palkkataso on selvästi tärkein syy, joka saa virolaiset harkitsemaan työskentelyä ulkomailla. Palkkataso merkityksestä kertoo myös se, että muiden syiden kuten Viron työttömyysasteen ja työkokemuksen hankkimisen merkitys näyttäisi hieman laskeeneen vuosien 2000 ja 2003 välillä. Ne virolai-

set, jotka asettavat Suomen ensimmäiseksi kohdemaaksi, painottavat palkkatasoa erityisen paljon. Työkokemuksen hankkimisen tai paremman elämänlaadun merkitys taas on selvästi vähäisempi. Suomea pidetäänkin maana, johon on mahdollista muuttaa lyhyeksi aikaa tienaamaan ylimääräistä rahaa, kun taas kokemusten hankkiminen korostuu usein harkittaessa muuttoa kaukaisempiin maihin. Lisäk-

Suomi on virolaisten mieluisin muuttokohdema, mutta muuttohalukkuus on vähenemässä.

Kuvio 1. Ulkomaille muuton pääasialliset syyt Virossa.

Lähde: AS SaarPoll 2000, 2003; kirjoittajien omat laskelmat.

si ne henkilöt, jotka suunnittelevat muuttoa Suomeen, olivat kyselyn mukaan valmiita oleskelemaan ulkomailta keskimäärin vähemmän aikaa verrattuna niihin henkilöihin, jotka olivat kiinnostuneita muista maista.

Palkat ja niiden kehitys

Tilastokeskuksen mukaan keskimääräinen kokopäivätyössä oleva suomalainen palkansaaja ansaitsi vuoden 2003 viimeisellä neljänneksellä 2 322 euroa. Virossa keskimääräinen bruttokuukausipalkka oli maan tilastokeskuksen mukaan samaan aikaan 456 euroa³. Palkkaero on huomattava, vaikka maiden väliset erot palkan ostovoimassa huomioitaisiin. Viron nimellinen palkkataso on noin 20 prosenttia Suomen palkkatasosta, ja vaikka erot palkan ostovoimassa huomioitaisiin, on Viron palkkataso edelleen alle puolet Suomen keskiarvosta (43 %)⁴.

Palkkaerojen perusteella voidaan ha-

³ *Vaihtokurssi 15,646 EEK=1 EUR.*

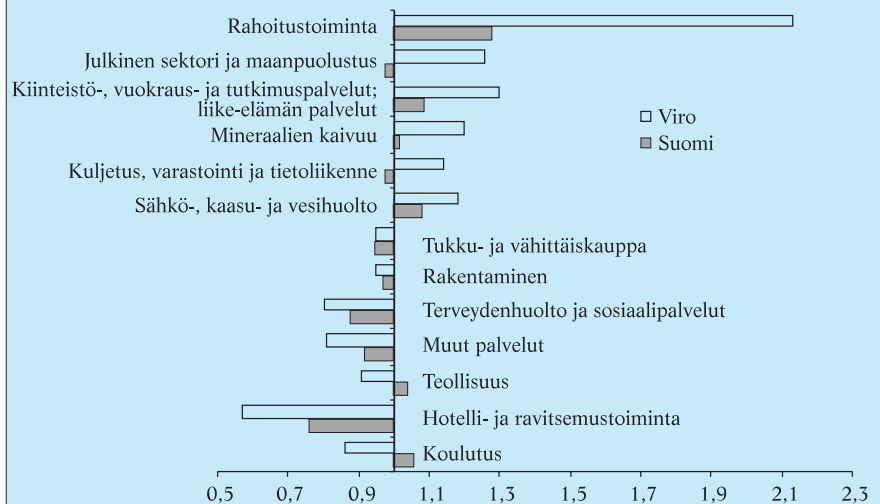
⁴ *Ostovoimakorjattuja palkkoja laskettaessa on käytetty Eurostatin tuottamia hintaindeksejä vuodelta 2001.*

vaita, että keskituloisella virolaisella on taloudellinen kannustin muuttaa työskentelemään Suomeen. Mikäli virolai-

sen työntekijän palkkataso Suomessa vastaisi suomalaisten keskipalkkaa, ansaitsisi hän Suomessa yli kaksi kertaa enemmän kuin Virossa. Yksittäisen henkilön näkökulmasta keskimääräisellä palkkatasolla ei tosin sinänsä ole kovin suurta merkitystä. Yksilöt poikkeavat toisistaan huomattavasti taitojensa ja työkokemuksensa suhteen, mistä johtuen muuttajan palkkataso voi olla joko selvästi yli tai alle koti- tai kohdemaan keskimääräisen palkkatason. Tästä syystä makrotason keskiarvo kykenee antamaan vain hyvin karkean yleiskuvan muuttoliikkeen takana olevista taloudellisista kannustimista.

Kun ihmiset harkitsevat työskentelyä ulkomailta, huomio kiinnittyy paitsi absoluuttiseen myös suhteelliseen elämänlaatuun kotimaassa ja ulkomailta. Merkitystä on siis myös sillä, kuinka paljon henkilö ansaitsee suhteessa muihin työntekijöihin. Jos esimerkiksi virolaisen lääkärin palkka suhteessa Viron keskipalkkatasoon on alhaisempi kuin lääkärin palkka Suomessa maan

Kuvio 2. Palkkataso eri aloilla suhteessa kunkin maan keskimääräiseen palkkatasoon Suomessa v. 2000 ja Virossa v. 2002.

Huomaa: Keskimääräistä palkkatasoa laskettaessa ei ole huomioitu maatalouden eikä kalastuksen palkkatasoa.

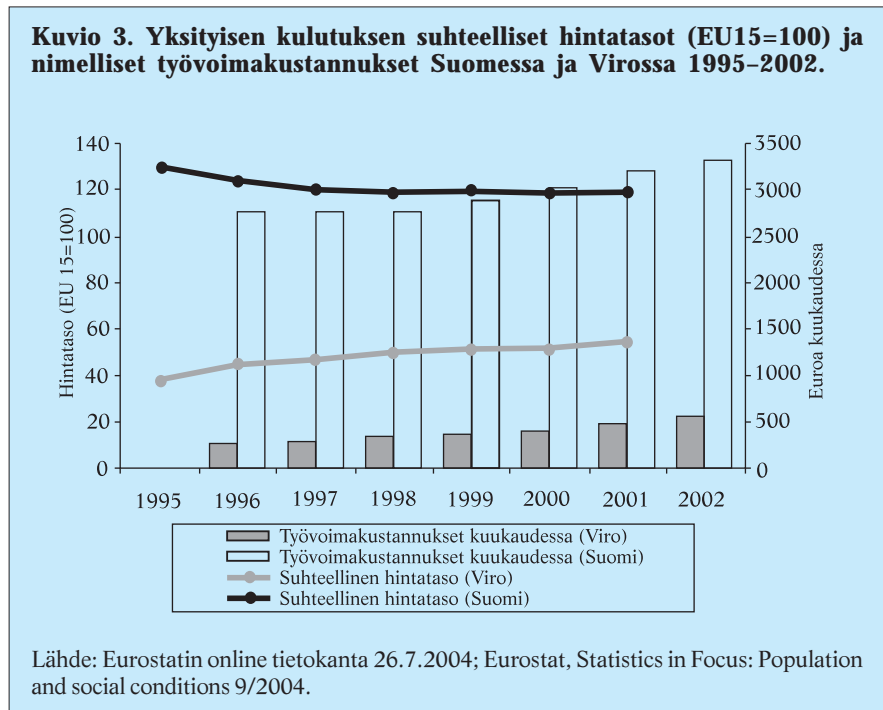
Lähde: ILO, Yearbook of Labour Statistics 2003: 1029, 1030.

keskipalkkaan verrattuna, on lääkärin suhteellinen hyvinvointi Virossa alhaisempi. Mikäli taas virolaiset pankki-toimihenkilöt ansaitsevat maan keskimääräiseen palkkatasoon verrattuna enemmän Virossa kuin Suomessa, on houkutus muuttaa Suomeen vähäisempi. Verrattaessa eri toimialojen palkkatasoa maan keskimääräiseen palkkatasoon voidaan havaita, että rahoitus-alalla työskentelevät ovat Virossa suhteellisen hyväpalkkaisia, kun taas opetus- sekä hotelli- ja ravintola-alan osalta tilanne on päinvastainen (kuvio 2). Lisäksi voidaan havaita, että Virossa palkkaerot eri toimialojen välillä ovat selvästi suuremmat kuin Suomessa.

Hieman yli puolet ulkomailla työskentelevästä harkitsevista virolaisista toivoo saavansa yhtä suurta palkkaa kuin paikalliset työntekijät. 36 prosenttia suostuisi työskentelemään myös alhaisemmalla palkalla. Tosiasia kuitenkin on, että ulkomaiset työntekijät eivät välttämättä tunne vieraan maan todellista palkkatasoa ennen kuin he jo työskentelevät maassa, ja jotkut heistä haluaisivat ansaita enemmän kuin paikallisen keskipalkan. Esimerkiksi noin kolmannes niistä virolaisista lääkäreistä ja viidenes sairaanhoitajista, jotka olisivat halukkaita työskentelemään ulkomailla, haluaisi ansaita korkeampaa palkkaa kuin mikä on heidän ammattialansa keskimääräinen palkkataso Suomen kuntasektorilla.

Yksilön muuttopäätökseen eivät vaikuta ainoastaan tämänhetkiset absoluuttiset ja suhteelliset tuloerot vaan myös tulevaisuuden odotettavissa olevat tulot. Virossa palkat nousevat selvästi nopeammin kuin Suomessa, ja myös ostovoiman ero pienenee kohtalaista vauhtia (kuvio 3). Vuosina 1996–2002 tuntipalkat nousivat Virossa keskimäärin 11,7 prosenttia vuodessa⁵, kun Suomessa palkkojen nousu samana ajanjaksona oli keskimäärin 3,1 prosenttia. Myös Suomen ja Viron välinen hintatasoero on selvästi pienentynyt. Kun vuonna 1995 Viron hintataso oli 38 ja

Virolaisten palkkojen ostovoima on keskimäärin alle puolet Suomen tasosta.

Suomen 129 prosenttia EU:n keskiarvosta, oli ero vuoteen 2001 mennessä kaventunut niin, että Viron hintataso oli noin puolet (54 prosenttia) ja Suomen hintataso noin 118 prosenttia EU:n keskiarvosta. Palkkaerot Suomen ja Viron välillä ovat siis pienentyneet niin euroissa kuin ostovoimassakin mitattuna.

Lopulta palkkaero Suomen ja Viron välillä häviää kokonaan, joskaan tämä ei tapahdu aivan lähitulevaisuudessa. Karkean kuvan palkkojen lähentymisnopeudesta antavat bruttokansantuotteiden kasvuennusteet, mikäli oletetaan, että palkkojen kasvu vastaa tuottavuuden kasvua. Siinä tapauksessa

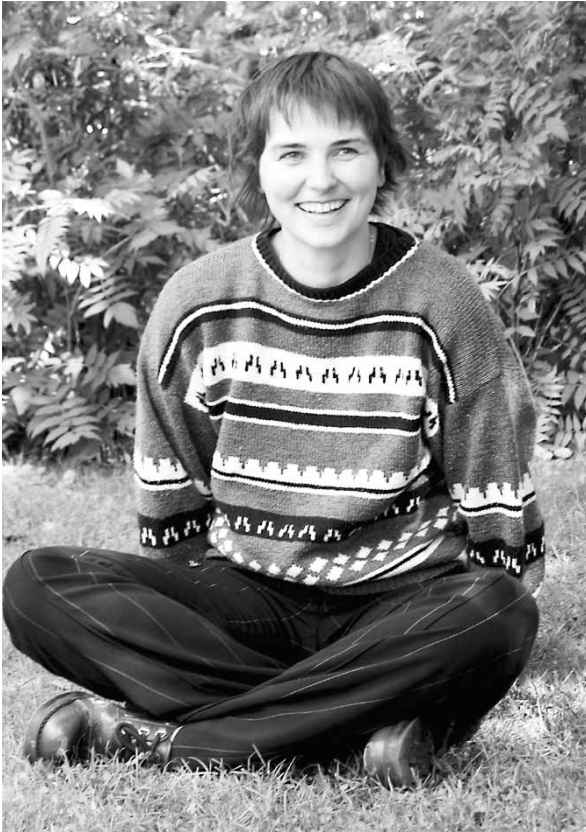
⁵ Työvoimakustannukset muodostuvat kahdesta tekijästä, palkoista ja työnantajan sosiaaliturvamaksuista. Vuonna 2002 palkat muodostivat 72,8 prosenttia Viron työvoimakustannuksista, kun Suomessa vastaava luku oli 77,4 prosenttia. Virossa palkkojen osuus oli suhteellisen vakaa tarkasteluajanjaksona, kun taas Suomessa palkkojen osuus kasvoi noin kaksi prosenttiyksikköä.

sa Viron bruttokansantuote olisi Euroopan komission arvion mukaan 19 vuoden päästä noin 75 prosenttia EU:n keskiarvosta (European Commission 2001b).

Palkat ja siten myös työvoimakustannukset saattaisivat kasvaa myös nopeammin, jos olisi ammattiliittoja, joiden vahva neuvotteluvoima johtaisi keskimääräisten palkkojen tai minimipalkkojen nopeaan kasvuun tai mikäli kilpailu työvoimasta lisääntyisi. Jos työvoiman määrä laskee esimerkiksi maastamuutosta johtuen, paikallisten yritysten täytyy kilpailla entistä kovemmin tarjolla olevasta työvoimasta, mikä on omiaan nostamaan palkkatasoa.

Ammattiliitoilla ei kuitenkaan ole vahvaa asemaa Virossa, ja liittoon kuuluvien määrä on laskenut koko maan itenäisyyden ajan. Niiden kykyä vaikuttaa palkkoihin pidetään yleisesti heikkona. Vuonna 2002 ammattiliittoon kuului ainoastaan 13 prosenttia virolaisista palkansaajista.⁶ Viime vuosina Virossa on kuitenkin ollut nähtävissä

⁶ Arvio perustuu Viron työvoimatutkimukseen ja kirjoittajan omiin laskelmiin.

Epp Kallasten mielestä Viron ammattiliitot ja maastamuuton uhka tuskin pystyvät vaikuttamaan merkittävästi maan palkkojen nousuvauhtiin. Kuitenkin palkat nousevat huomattavasti nopeampaa vauhtia kuin Suomessa, ja se vähentää jatkossa virolaisten muuttohalukkuutta.

pientä kehitystä ammattiliittojen voiman suhteen. Esimerkiksi lääkärin ammattiliitto on ryhtynyt käyttämään mahdollista lääkärin maastamuuttoa perusteena korkeammille palkkavaatimuksille. Menetelmä on ilmeisesti tuottanut myös menestystä. Viime vuoden lopulla oli Virossa myös historian ensimmäinen todellinen lakko, jonka järjestivät opettajat. Vaikka pieniä muutoksia Viron ammattiliittojen toiminnassa onkin nähtävissä, ei niillä ole ollut juurikaan vaikutusta palkkojen nousuvauhtiin, ja alhaisesta järjestäytymisasteesta johtuen niiden merkitys tuskin paljoakaan kasvaa tulevinakaan vuosina.

Myös virolaisten maastamuutto tulee mitä ilmeisimmin jäämään niin vähäiseksi, ettei silläkään ole merkittävää vaikutusta maan keskimääräiseen

palkkatasoon. Vaikka kyselytutkimusten mukaan erittäin huomattava osa virolaisista olisi valmis muuttamaan ulkomaille, on tunnettu tosiasia, että tällaiset kyselyt yliarvioivat muuttoliikepotentiaalia. Syy tähän on esimerkiksi se, että palkkatoiveet ovat joidenkin virolaisten kohdalla liian suuria, tai sitten työntekijän taitotaso ei ole riittävä mahdollisen vastaanottajamaan työmarkkinoita ajatellen. Myös makrotason tutkimusten perusteella voidaan olettaa, että muuttoliikkeen määrä on alhaisempi kuin mitä kyselytutkimusten perusteella voidaan olettaa (ks. esim. European Commission 2001a).

On kuitenkin olemassa tiettyjä aloja, joilla muuttoliike Virossa ulkomaille saattaa muodostua merkittä-

väksi. Kyselytutkimuksen mukaan noin 5 prosenttia terveydenhuoltoalan ammattilaisista on jo tehnyt konkreettisia suunnitelmia ulkomaille muuttamisen suhteen (Vörk et al. 2004). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että noin 700–800 lääkäriä ja sairaanhoitajaa on jo melko varma muuttamisestaan ulkomaille. Uhkana onkin työvoimapula Viron terveydenhuoltosektorilla, mikä on omiaan lisäämään lääkäreitä edustavan ammattiliiton palkkaneuvotteluvoimaa.

Erot työllistymismahdollisuuksissa

Tuloerojen lisäksi keskeinen muuttopäätökseen vaikuttava tekijä on maiden väliset erot työllistymistodennäköi-

sydessä. Tästä syystä onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, miten Suomi ja Viro eroavat tässä suhteessa toisistaan.

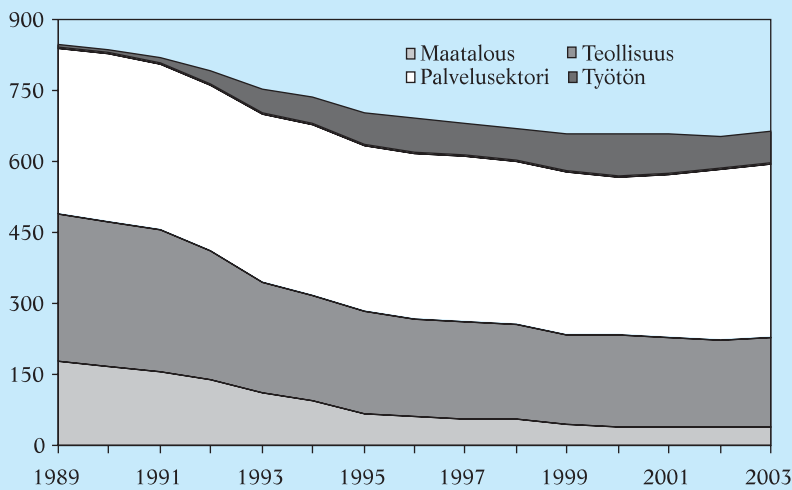
Palkkatasoon nousun lisäksi myös työllisyysnäköymät ovat Virossa kohentuneet selvästi viime vuosina. Vuoteen 2000 asti sekä työvoimaan osallistumisaste että työllisyys laskivat samalla kun työttömyysaste nousi. Vielä vuonna 1996 työttömyysaste Virossa oli noin 5–6 prosenttia, minkä jälkeen se nousi noin 10 prosenttiin vuonna 1998. Venäjän ruplan devalvaation jälkeen se kipusi 12 prosenttiin. Syynä työmarkkinoiden muutoksiin olivat ennen kaikkea talouden rakenteelliset muutokset. Tuotanto laski niin maataloudessa kuin teollisuudessa, eikä työpaikkojen syntyminen palvelusektorilla ollut riittävän suurta työttömyyden kasvun estämiseksi.

Vuodesta 2000 lähtien työllisyys Virossa on kasvanut samalla kun työttömyys on vähentynyt. Työpaikkoja on syntynyt ennen kaikkea palvelusektorille. Tämä kehitys on lähentänyt Viron työmarkkinoiden rakennetta muita EU-maita vastaavaksi. Muuttoliikkeen näkökulmasta on selvää, että parantuneet työllisyysnäköymät Virossa vähentävät halukkuutta siirtyä töihin ulkomaille.

Myönteisestä kehityksestä huolimatta Viron työllisyysaste (62 %) on edelleen alhaisempi kuin Suomessa (67–68 %). Työttömyysasteet sen sijaan olivat molemmissa maissa suurin piirtein yhtä suuret vuonna 2002 eli noin 9–10 prosenttia⁷. Tämä tarkoittaa sitä, että työpaikan saantimahdollisuuksissa Suomen ja Viron välillä ei ole merkittävää eroa. Sen sijaan pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on Virossa selvästi suurempi kuin Suomessa. Lähes puolet Viron työttömistä on ollut työttömänä yli vuoden, kun Suomessa pitkäaikaistyöttömiä on noin neljännes kaikista työttömistä. Pitkäaikaistyöttömille työpaikan saanti on

⁷ Viron tilastokeskuksen mukaan työttömyysaste vuonna 2002 oli 10,4 prosenttia.

Kuvio 4. Viron työvoiman jakaantuminen sektoreittain ja työttömyys (1000 henkeä).

Huomaa: 1989–1996: 15–69 -vuotiaat; 1997–2003: 15–74 -vuotiaat.

Lähde: Viron tilastokeskus.

hankalaa niin kotimaassa kuin ulkomailla, joten on epätodennäköistä, että tämä ryhmä olisi erityisen halukas muuttamaan ulkomaille. On kuitenkin muistettava, että yksilötasolla työnsaantimahdollisuudet voivat palkkojen tavoin poiketa toisistaan paljonkin.

Jos kuitenkin huomioidaan se, että keskimääräinen palkkataso Virossa on selvästi Suomea alhaisempi, niin virolaisten kynnispalkka on paljon alhaisempi kuin suomalaisilla. Koska virolaiset ovat siis valmiita ottamaan työtä vastaan alhaisemmalla palkkatasolla

kuin suomalaiset, on virolaisilla eräänlainen etulyöntiasema Suomen työmarkkinoilla. Tässä mielessä ei Suomen työttömyysasteen merkitys muuttolukkuudelle ole aivan yhtä suuri kuin mitä aluksi saattaisi ajatella.

Johtopäätöksiä

Muuttoliike on monen tekijän summa, johon vaikuttavat paitsi erot maiden palkkatasoissa ja työllistymismahdolli-

suuksissa myös monet henkilökohtaiset tekijät. Vaikka muuttoliikkeen määrän arviointi ei olekaan mahdollista kyselytutkimusten perusteella, antavat ne kuitenkin jonkinlaisen yleiskuvan muuttopäätökseen vaikuttavista tekijöistä ja suhtautumisesta ulkomailla työskentelyyn yleensä. Tutkimusten perusteella voidaan havaita, että 15–64 -vuotiaiden virolaisten muuttoaikeet ulkomaille ovat vähentyneet vuosina 2000–2003. Niiden ihmisten osuus, jotka varmasti tai melko varmasti haluaisivat työskennellä ulkomailla, on laskenut yhteensä 9 prosenttiyksikköä. Samaan aikaan on yleinen taloudellinen tilanne Virossa kohentunut merkittävästi.

Tässä artikkelissa on tarkastelu eroja palkka- ja työllisyystilanteessa Viron ja Suomen välillä. Kyselytutkimusten perusteella korkeampi palkkataso on virolaisille tärkein houkutin ulkomaille työskentelyyn. Kun erot ostovoimassa huomioidaan, on Viron keskipalkkataso alle puolet Suomen tasosta. Virolaisten palkat ovat Suomea alhaisempia kaikilla toimialoilla. Virossa palkkataso nousee kuitenkin selvästi nopeammin kuin Suomessa. Mikäli palkkojen nousu Virossa jatkuu myös tulevaisuudessa yhtä nopeana, voidaan olettaa, että virolaisten halukkuus muuttaa Suomeen vähenee. Myös työllisyystilanne Virossa on kohentunut vuodesta 2000 lähtien. Koska työllisyysnäkyvät Virossa ovat nyt entistä paremmat, ovat kannustimet muuttaa ulkomaille vähentyneet myös tätä kautta.

KIRJALISUUS

Alvarez-Plata, P. & Brücker, H. & Silvestovs, B. (2003), Potential Migration from Central and Eastern Europe into the EU-15 – An Update, Berlin: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung. http://www.diw.de/deutsch/produkte/publikationen/gutachten/docs/report_european_commission_20040218.pdf
Bauer, K. T. & Zimmermann, K. F. (1999), Assessment of Possible Migration Pressure and Its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Cent-

Taulukko 1. Työmarkkinatilanne Suomessa ja Virossa vuonna 2002.

	Suomi	Viro
Osallistumisaste (15-64)	74,9	69,3
Työllisyysaste (15-64)	68,1	62,0
Työttömyysaste	9,1	9,1
Nuorisotyöttömyys (15-64)	21,0	17,7
Pitkäaikaistyöttömien osuus (% työvoimasta)	2,3	4,8

Lähde: European Commission (2003).

ral and Eastern Europe, Institute for the Study of Labor, Bonn, IZA Research Report No. 3.

European Commission (2001a), Free Movement of Workers in the Context of Enlargement; Information Note. http://europa.eu.int/comm/enlargement/docs/pdf/migration_enl.pdf

European Commission (2001b), Real Convergence in Candidate Countries. Past Performance and Scenarios in the Pre-Accession Economic Programmes, ECFIN/708/01-EN.

http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/enlargement/2002/conv161101en.pdf

European Commission (2003), Employment in Europe 2003. Recent Trends and Prospects.

Eurostat (2004), Statistics in Focus, Population and Social Conditions 9/2004.

ILO (2003), Yearbook of Labour Statistics.

Võrk, A. & Priinits, M. & Kallaste, E. (2004), Tervishoiutöötajate migratsioon Eestist: migratsiooni potentsiaalne suurus, mõju tervishoiutöötajate vajadusele ja poliitikavalikud, Uuringu raport, PRA-XIS.